

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Buttler D. Wyrazy wartościujące i nacechowane uczuciowo. *Język i my*. Warszawa, 1987. S. 167–172.
2. Гірняк А. Різновиди міжсуб'єктної взаємодії та їх психологічний аналіз. *Психологія і суспільство*. 2017. №4. С.82–86.
3. Голубовська І.О. Етнічні особливості мовних картин світу: монографія. 2-е вид., випр. і доп. Київ : Логос, 2004. 284 с.
4. Гончар О. Собор. Київ : «Дніпро», 1989. 270 с.
5. Гончар О. Твори в 6-ти томах. Т. VI. Київ : «Дніпро». 1988. 703 с.
6. Дикан О.В. *Емоційно-оцінна лексика як лінгвістична проблема*: матеріали конференції. VIII Международная Интернет-конференция «Альянс наук: ученый – ученому» (28–29 марта 2013). URL: http://www.confcontact.com/2013-alyans-nauk/fl4_dikan.htm.
7. Ермоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / За ред. С.Я. Ермоленко. К.: Либідь, 2001. 224 с.
8. Єщенко Т.А. Лінгвістичний аналіз тексту : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2009. 264 с.
9. Жарко С. Словотвірні особливості індивідуально-авторських номінацій у творах О. Гончара. Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Соціальні комунікації», 2013. Вип. 13. С. 51–55.
10. Заєць В.Г. Дериваційна парадигма неологізмів прози Олеся Гончара *Південний архів*. 2017. Вип. LXVII. С. 33–36.
11. Коць Т.А. Літературна норма у функціонально-стильовій і структурній парадигмі. Київ : Логос. 2010. 303 с.
12. Сологуб Н.М. Мовний світ Олеся Гончара. Київ : Наукова думка. 1991. 140с.
13. Фурман А.А. Психологія особистості: ціннісно-орієнтаційний вимір: [монографія]. Одеса : ОНПУ; Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 312 с.

УДК 811.161.2'27.373

**МОВНІ ЗАСОБИ АРГУМЕНТАЦІЇ В МЕРЕЖЕВМУ СПІЛКУВАННІ
(НА МАТЕРІАЛІ ДОПИСІВ УКРАЇНСЬКОМОВНОГО СЕГМЕНТА FACEBOOK)**

**LANGUAGE TOOLS OF ARGUMENTATION IN NETWORK
COMMUNICATION (ON THE MATERIAL OF POSTS
OF THE UKRAINIAN-LANGUAGE SEGMENT OF FACEBOOK)**

Нерян С.О.,

orcid.org/0000-0003-0896-9652

*викладач кафедри періодичної преси та медіаредагування
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова*

Статтю присвячено аналізу мовних засобів аргументативного мовлення в інтернет-дискурсі в соціальних мережах. У статті визначено поняття аргументативного і мережевого дискурсів, окреслено форми їхньої взаємодії, схарактеризовано аргументативний дискурс з огляду на його сутнісні ознаки, проаналізовано дописи користувачів українського сегмента мережі Facebook – письменників, журналістів і блогерів – в аспекті використання засобів аргументації в тексті. У статті визначено основні риси аргументації в мережевому спілкуванні – риторичність, поєднання різних стилів і різностильових одиниць, домінування емоційної над раціональною аргументацією та активне використання невербальних засобів аргументації.

Ключові слова: аргументативний дискурс, соціальна мережа, мережеве спілкування, риторичність, допис.

Статья посвящена анализу языковых средств аргументативной речи в интернет-дискурсе в социальных сетях. В статье определено понятие аргументативного и сетевого дискурса, очерчены формы их взаимодействия, охарактеризован аргументативный дискурс с учетом его существенных признаков, проанализированы посты пользователей украинского сегмента сети Facebook – писателей, журналистов и блогеров – в аспекте использования средств аргументации в тексте. В статье определены основные черты аргументации в сетевом общении – риторичность, сочетание различных стилей и разностильовых единиц, доминирование эмоциональной аргументации над рациональной и активное использование невербальных средств аргументации.

Ключевые слова: аргументативный дискурс, социальная сеть, сетевое общение, риторичность, пост.

The article is devoted to the analysis of linguistic means of argumentative broadcasting in the Internet discourse of social networks. The concept of argumentative and network discourse is defined, the forms of their interaction are defined, the argumentative discourse is characterized taking into account its essential features. Analyzed posts by users of the Ukrainian segment of the Facebook network (writers, journalists and bloggers) in terms of using argumentation tools in the text. The main features of argumentation in network communication are defined as rhetorical, a combination of different styles and units of different styles, emotional dominance over rational argumentation and active use of non-verbal means of argumentation.

Key words: argumentative discourse, social network, network communication, rhetorical, post.

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Активний розвиток інтернет-спілкування зумовив пошук зручних і популярних форм комунікації, серед яких найбільшого поширення останнім часом набуває спілкування в соціальних мережах. Користувачі висловлюють власні думки щодо проблемних питань сьогодення, обговорюють актуальні теми, сперечаються і доводять свою позицію в публічному інтернет-просторі. Вміння аргументовано представити власну точку зору і переконати співрозмовників у своїй правоті не менш важливо для інтернет-комунікації, ніж для усного спонтанного спілкування. Зважаючи на інтерактивний характер взаємодії в соціальних мережах, що здійснюється здебільшого в режимі реального часу, аргументоване мовлення набуває все більшої ваги. Комуніканти, які вдаються до використання переконливих засобів мовної аргументації, здатні переконати адресатів і змінити їхні настанови щодо предмета обговорення в соціальній мережі. Аналіз мовної аргументації, представленої в інтернет-дискурсі, дасть можливість виокремлення основних вербальних засобів, релевантних в аргументативному дискурсі.

Ступінь дослідження проблеми в мовознавстві. Лінгвістичні аспекти аргументації ставали предметом досліджень в закордонній (Ф. ван Еемерен, О. Гроотендорст, Ф. Хенкеманс, А. Баранов, Г. Брутян, І. Гавришина та інші) та українській (А. Белова, С. Гладьо і С. Чугу, Л. Рябополова та інші) науці переважно в аспектах риторики та неориторики, зокрема щодо різних типів дискурсивної діяльності людини (О. Гусева, В. Курбагов, В. Охріменко, Н. Ощепкова, Н. Пригаріна та інші). Поняття аргументативного дискурсу обґрунтовано в працях А. Белової, яка вважає його способом реалізації аргументації в комунікації [2, с. 109]. Дослідження аргументативного дискурсу здійснюється в логіко-філософському (А. Гончаров, О. Івін, Ю. Івлєв, Ю. Касьянова, С. Поварнін, Г. Рузавін, Л. Сумарокова, І. Хоменко та інші), лінгвостилістичному (С. Калашникова), лінгвокогнітивному (А. Баранов, К. Бєседіна, В. Григор'єва, В. Зайцева), комунікативно-дискурсивному (Л. Васильєв, Ю. Кошеварова, І. Пірог, Н. Фанян), структурно-семантичному

(Г. Кім) аспектах. Проте вивчення аргументації в соціальних мережах як вияву двох типів дискурсивної діяльності – інтернет-комунікації та аргументативного спілкування – не здійснювалося, що визначає актуальність і новаторський характер наукової розвідки.

Мета дослідження – виявити мовні засоби представлення аргументативного мовлення в інтернет-дискурсі, реалізованому через соціальні мережі. Мета зумовлює потребу розв'язання наступних завдань: схарактеризувати поняття аргументації й аргументативного дискурсу, виявити лінгвальну специфіку аргументації в соцмережі, проаналізувати основні засоби аргументації у взаємодії комунікантів в мережевому дискурсі.

Об'єктом дослідження слугував аргументативний дискурс соціальних мереж, а **предметом** – мовні засоби аргументації, представлені в дописах користувачів українськомовного сегмента соціальної мережі Facebook.

Джерельною базою дослідження слугували дописи та коментарі українськомовних користувачів соціальної мережі Facebook щодо актуальних питань культурної та соціальної проблематики, активно обговорюваних в інтернет-просторі. Проаналізовано дописи, представлені упродовж 2018-2019 років, загальною кількістю понад 200 текстових фрагментів. Здебільшого представлено матеріал зі сторінок-профілів відомих культурних і політичних діячів та блогерів України С. Жадана, О. Забужко, І. Карпи, С. Притули, Р. Скрипіна, І. Фаріон, З. Казанжи та інших.

Викладення основного матеріалу дослідження. Вивчення інтернет-спілкування передбачає охоплення всіх жанрових форм і виявів комунікації, серед яких виокремлюють передусім такі жанри: електронна пошта, чат, форуми чи віртуальні конференції, електронні дошки, домашні сторінки, ігри та розважальні проекти [1, с. 32]. Однією з поширених форм сучасного інтернет-спілкування є комунікація в соціальних мережах, що передбачає наявність профілів користувачів і можливість висловлюватися з певного питання як на власній сторінці, використовуючи жанр допису, так і в публічному просторі – на сторінках інших користувачів, використовуючи жанр коментаря. Цей простір спілкування є відкритим для

обговорення будь-яких тем, що зумовлено специфікою соціальних мереж як комунікативної платформи. Соціальні мережі характеризуються тим, що зміст контенту створюється виключно або переважно користувачами, наявні індивідуальні профілі з інформацією про користувачів, можлива взаємодія для користувачів – обмін інформацією, зв'язок з іншими користувачами, можливо досягнення кооперативної мети [Дужникова, с. 240]. Ми будемо послуговуватися на позначення інтернет-дискурсу соцмереж терміном «мережевий дискурс» – це комунікативна діяльність та її результат, сферою реалізації якої є соціальні мережі інтернет-простору.

Соціальні мережі виконують різні функції – розважальну, інформаційну, пізнавальну, навчальну тощо. Однією з найважливіших функцій є комунікативна, що представлена висловленнями користувачів різної тематики і реакції на ці висловлення інших користувачів, що створює полілогічне спілкування. Основний жанр комунікативної взаємодії в соціальних мережах – це допис, який є монологічним текстом репрезентативного або аргументативного характеру. У другому випадку мережевий дискурс взаємодіє з аргументативним дискурсом. В. Григор'єва визначає аргументативний дискурс як «послідовність висловлень у певній комунікативній ситуації, у процесі розгортання якої мовці почергово здійснюють мовленнєві кроки з відповідною комунікативно-прагматичною метою, а саме – переконати співрозмовника в істинності певного твердження і змусити його прийняти цю думку» [4, с. 24]. Поняття аргументативного дискурсу передбачає врахування «вербальних аспектів комунікації, а також невербальних, зокрема соціальних, психологічних, культурних та індивідуальних факторів» [3, с. 136]. Грунтуючись на лінгвопрагматичних засадах, І. Шевченко та О. Морозова виокремлюють аргументативний дискурс за критерієм загальних настанов і комунікативних принципів та розмежовують переговори та обмін думками [7, с. 235]. Г. Кім називає аргументативним дискурсом «монологічне або діалогічне мовлення в письмовій/усній формі з метою переконання кого-небудь за допомогою мовних засобів у правильності/помилковості, прийнятності/неприйнятності думки, вибору, точки зору, дії тощо» [6, с. 8]. Аргументативний дискурс має мовну форму й відповідні засоби репрезентації переконання і впливу, що характеризують мовлення учасників спілкування. На думку С. Калашникової, комунікативна мета аргументативного дискурсу полягає в «обґрунту-

ванні поглядів та уявлень, переконанні комунікативного партнера в істинності або прагматичній прийнятності певних висловлень, а глобальна мета аргументативного дискурсу – це подолання відмінностей у думках за допомогою правильно обраних стратегій і тактик аргументації» [5, с. 7]. Аргументативний дискурс, представлений у соціальних мережах, має певні особливості з огляду на його інтерактивний характер, зокрема це економія мовних засобів і використання прийомів привертання уваги – як вербального, так і невербального характеру.

Розглянемо основні мовні засоби аргументації, представлені в соціальній мережі Facebook українськомовними користувачами. Щодо семантики дописів, то тут переважають політичні та культурні теми, проте навіть тема комунікації в соціальній мережі є предметом обговорення, наприклад: *Я неодноразово писав у своїх постах про те, що культура спілкування наших громадян у соцмережах лежить нижче плінтуса. Я неодноразово бачив це у коментарях під своїми постами. І я зараз не про ботоферми. Люди!!!! Так не можна!!!!* (С. Притула, 13 лютого 2019 р.). Монологічний виклад допису передбачає форму 1-ої особи однини, а наближення мережевого дискурсу до засобів масової комунікації – публіцистичний стиль тексту. Утім, на відміну від публіцистичного тексту, представлений у соціальній мережі є більш емоційним, що позначилося на пунктуації (надмірне вживання знаків оклику) і використанні експресивних фразеологізмів (*нижче плінтуса*), оказіоналізмів (*ботоферма*), експресивних звертань тощо.

В аналізованому матеріалі переважають дописи політичної тематики: автори висловлюють свою позицію щодо актуальних політичних подій, спочатку характеризуючи ситуацію, а потім коментуючи її та наводячи власні аргументи, наприклад: *Але сьогодні попалася мені одна історія. Про те, як один з кандидатів, экс-міністр екології, той що шукає дружину методом гомеопатії, написав в ФБ як він пішов **тирити** сині безкоштовні **шапки** в Давосі. Виявляється, там є такий бокс з безкоштовними **шапками**, можна взяти лише одну в одні руки, якщо ти раптом забув свою власну шапку дома. Але друзі кандидата теж хотіли безкоштовну синю **шапку**, і тому кандидат в президенти України пішов **тирити** подарунки. (...) Я може щось не розумію у цьому житті, але чи одній мені здається, що це **дрімуче жлобство**? Тому що **тирить** шапки кандидат у президенти, а соромно чомусь мені* (О. Добровольська, 24 січня 2019 р.). У наведе-

ному фрагменті допису йдеться про кандидата в Президенти України І. Шевченка, який на своїй сторінці в соціальній мережі Facebook вихвалявся, як в Давосі набрав безкоштовних капелюхів. Не стільки цей факт, скільки його оприлюднення як майже геройського вчинку вразило користувачів соціальної мережі, після чого інформація була представлена і в офіційних ЗМІ. Така поведінка кандидата в президенти обурила читачів і викликала відповідну реакцію звичайних блогерів і журналістів. Авторка допису негативно ставиться до ситуації, використовуючи на аргументації своєї позиції риторичне питання, на яке й одразу відповідає. Специфікою мережевого дискурсу в цьому разі вважаємо наближення стилістики до побуто-розмовного дискурсу, вербальними маркерами якого є просторіччя (*тирити*), росіянізми (*попалася, шапка*) і стилістично-знижена лексика (*жлобство*). Текст із суржиковими елементами характеризує не лише мовну особистість авторки допису, а і її експресивне ставлення до ситуації. У такий спосіб в тексті представлено емоційну аргументацію, що на мовному рівні виражається у змішуванні стилів мовлення, емоційно-експресивній лексиці, вживанні риторичних конструкцій.

Аргументація в дописах має монологічний характер, але є експліковано адресованою, оскільки розрахована на сприйняття користувачів. Зважаючи на це, поширеною є діалогічна репрезентація тексту з питаннями до адресатів, на які відповідає автор допису, як у попередньому випадку, наприклад: *«Справедливість восторжествувала. Всі померли. Жодне негрєня не постраждало». Вгадали, що це? Ну звісно ж, «Десять негрєнят». Або ось: «Книга про любов до смачної та здорової їжі, про яку розповідає сама ця їжа». Це, звичайно, складніше завдання, але здогадатися все ж таки можна: в цю фразу вмістився цикл «Сутінки» (допис адміністратора групи «Автори ЛітНет», 23 січня 2019). Автор допису наче грає в гру з читачами, ставлячи питання відповідаючи на них. Діалогічна форма використовується для привернення уваги, а наведені відповіді слугують аргументами.*

Аргументи в мережевому спілкуванні здебільшого мають характер посилення на авторитетні джерела – думки відомих письменників, істориків, політичних діячів, історичні факти, словникові та довідникові статті тощо, наприклад: *Теж сьогодні наткнулась на вулиці зором на цю рекламу – і, будучи геть не в темі, попервах здивувалась: «кріпосна» – це зрозуміло, «стіна»)), але нащо ж там наречена під вельюном? І чи не*

краще було б – «Фортєчний мур»?)) Що малась на увазі не стіна, а людина, жінка кріпацького стану, сиріч, по-нашому, «кріпачка», мені якось не відразу закралося – а що там, виявляється, ще й мелодрама а-ля рюс (Марко Вовчок і ТГШ перевертаються в трунах, земля двигтить!), довідалася вже аж удома – одним із «просвітницьких» матеріалів тут і ділюся. Нема слів. Просто, нема слів (О. Забужко, 14 лютого 2019 р.). Але навіть покликання на авторитет Марко Вовчок і Тараса Шевченка, а також іронічна згадка в тексті про довідникові матеріали лише є додатковими аргументами для висловлення авторської позиції з емоційно-експресивним забарвленням. Авторка використовує риторичні запитання, вставлені конструкції, дужки на позначення емоцій тощо, тобто домінує емоційна аргументація. Лінгвістичні міркування щодо неправильного перекладу назви кінострічки є підставами для загальних культурологічних спостережень і висновків, що має ідеологічне скерування.

Структура дописів свідчить про поєднання в аргументативних текстах двох блоків – раціонального й емоційного. Спочатку автор наводить раціональні аргументи переважно історичного або фактичного характеру, а потім висловлює власну позицію, що є вираженням емоційного стану, наприклад: *У ніч з 22 на 23 січня 1921 року в батьківській оселі в селі Марківка Гайсинського повіту чекістський агент Грищенко пострілом у живіт убив видатного композитора МИКОЛУ ЛЕОНТОВИЧА. Про це ми дізналися щойно 1996 року. Останні слова Леонтовича були: «Тату, я помираю». Не померла Його музика. Цьогоріч останній редакції його «Щедрика», над яким працював УСЕ життя, – 100 років. Він залишив нам незавершену оперу «На русалчин Великдень», яку завершив більше ніж через пів століття геніяльний сучасний композитор Мирослав Скорик. Господи! Українці! Коли Ви почнете шанувати своїх!!! Скільки ще має бути пострілів у живіт, у серце, у душу?» (І. Фаріон, 23 січня 2019 р.). Перша, більша за обсягом, частина допису містить перелік фактів історичного характеру з цитуванням і раціональною аргументацією, але друга частина є не стільки висновком з доведення, а реакцією авторки на повідомлену читачам інформацію. Окличні речення і риторичні питання, якими завершується текст, є посиленням риторичності й актуалізацією емоційності аргументативного дискурсу. У текстах дописів соціальних мереж, на нашу думку, емоційна аргументація є домінантною, також переважає риторичність викладу інформації.*

Риторичність, на нашу думку, є визначальною рисою мережевого дискурсу в аргументативному аспекті: відкриті питання і відповіді на них підтримують інтерактивний характер спілкування в соцмережі, а окличні речення актуалізують емоційний шар тексту, наприклад: *Наше суспільство далеко не безнадійне, але має хронічні вади. Занадто багато людей, у яких є дві системи координат думок: їх і неправильна! Всі, хто не розділяє їх точку зору, – вороги. Право на помилку? Забудь!!! Не помиляється тільки той, хто нічого не робить. А критикують, зазвичай, ті, хто якраз нічого не робить. Бо це дуже зручно* (С. Притула, 13 лютого 2019 р.). Тут представлено уривок аргументативного дискурсу, побудований за правилами доведення: спочатку сформульовано тезу, що підлягає доведенню, потім наведено аргументи (як раціональні, так і емоційні), висновок є наслідком, що випливає з міркування з логічною необхідністю. Відзначимо наявність риторичного запитання, окличних речень, вживання афоризмів, а також підвищено емоційний тип викладу. Для письмового тексту наявність великої кількості знаків оклику характерна в тих випадках, коли автор намагається наблизити допис до усних промов – зокрема за потужністю емоційного впливу на читача.

На нашу думку, цій настанові підпорядковано зловживання великими літерами (caps lock) та невербальними засобами, наприклад: *Здавалось би: немає нічого складного в тому, щоб на кілька місяців зчезнути з соціальних радарів 😊:) Знаходиш собі хату в Карпатах, бажано в горах. Береш з собою купу книжок і ноутбук, комфортний одяг і зручне взуття. І все – дауншифтинг. Чесне слово, я б знайшла, чим там займатися! Але – НЕ МОЖУ. НЕ МОЖУ* (З. Казанжи, 20 січня

2019 р.). У такий спосіб письмове мовлення максимально наближається до усного: емотіони (смайлики і дужки) передають стан мовця-дописувача, а великі літери привертають увагу читача, тобто одночасно актуалізовано і чинник мовця, і чинник реципієнта. Емотіони не лише маніфестують стан мовця під час написання тексту, а й прогнозують реакцію читачів – сум, радість, здивування тощо. Невербальні засоби, на нашу думку, у мережевому спілкуванні слугують одним із засобів емоційної аргументації – вони активізують потрібні емоції читачів, викликають реакцію, прогнозовану автором допису. У мережевому спілкуванні саме емоційна аргументація є потужнішою за раціональну, що здебільшого характерно для усного мовлення. Використання невербальних засобів наближує текст дописів у соціальних мережах до усно-розмовного мовлення.

Зважаючи на це, констатуємо полісеміотичність, полістилістичність і домінування емоційної аргументації в мережевому спілкуванні.

Висновки та перспективи дослідження. Мережевий дискурс є особливим виявом інтернет-спілкування, що репрезентований дописами та коментарями користувачів соціальних мереж різної тематики та прагматичного скерування. Аргументація в мережевій комунікації має монологічний (у дописах) і полілогічний (у коментарях) характер. Основними рисами аргументації в мережевому спілкуванні є риторичність, поєднання різних стилів і різностильових одиниць, домінування емоційної над раціональною аргументацією та активне використання невербальних засобів. Перспективи дослідження полягають у вивченні всіх жанрів мережевого спілкування, зокрема коментарів до дописів, що є репрезентативною полілогічною взаємодією комунікантів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Асмус Н.Г. Лингвистические особенности виртуального коммуникативного пространства: дисс. канд. филол. наук: спец. 10.02.19 теория языка. Челябинск, 2005. 266 с.
2. Белова А.Д. Лингвистические аспекты аргументации. Київ: КНУ, 2003. 300 с.
3. Гладь С.В., Чугу С.Д. Лінгвопрагматичний аспект аргументативного дискурсу. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2016. Вип. 10. С. 134–139.
4. Григорьева В.С. Аргументативный дискурс в когнитивно-коммуникативном аспекте. *Вопросы когнитивной лингвистики*. 2008. № 1(014). С. 24–31.
5. Калашникова С.В. Лингвистические аспекты стилей мышления в аргументативном дискурсе: автореферат дисс. канд. филол. наук: спец. 10.02.19 теория языка. Калуга, 2007. 20 с.
6. Ким Г.А. Структурно-прагматические особенности аргументативного дискурса (на материале русского и немецкого языков): автореферат дисс. канд. филол. наук: спец. 10.02.20 сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание. Челябинск, 2011. 20 с.
7. Шевченко І., Морозова О. Проблеми типології дискурсу. В кн. *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен: монографія / за ред. І. Шевченко*. Харків: ЧФ Константа, 2005. 233–236 с.